

Gedeputeerde staten van Gelderland,
Postbus 9090
6800 GX Arnhem

Per email post@gelderland.nl

Ermelo, 28 juni 2022

Onderwerp: Zienswijze verkenning en NRD Windpark Horst en Telgt, zaaknummer 2022-007407
Dit is een aanvulling op onze zienswijze ingediend op 7 juni 2022.

Geacht college,

Hierbij geven wij een zienswijze over het voornemen tot uitvoering van de verkenning en de concept onderzoeksagenda milieu (concept Notitie Reikwijdte en Detailniveau; NRD) en het participatieplan. Deze stukken liggen, samen met andere stukken, tot en met 29 juni 2022 ter inzage en zijn ook te vinden op <https://www.gelderland.nl/themas/wonen-en-leven/woningen-en-bouwprojecten/inpassingsplannen/windpark-horst-en-telgt/archief>. Dat blijkt uit de kennisgeving op <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/prb-2022-5718.html>. Deze zienswijze is gelet op die kennisgeving op tijd ingediend.

Bij de stukken zit onder meer de concept-NRD (concept v5.0, d.d. 2 mei 2022, opgesteld door Pondera, in opdracht van Prowind B.V.). In de concept-NRD, p. 1, wordt een zoekgebied voor (zeven) nieuwe windturbines afgebeeld. Wij wonen in de buurt van het zoekgebied.

Deze zienswijze is een aanvulling op onze zienswijze ingediend op 7 juni 2022. Daar in deze aanvullende zienswijze ook alle punten uit onze zienswijze opnieuw en uitgebreider zijn opgenomen kan deze aanvullende zienswijze beschouwd worden als een vervangende zienswijze voor onze zienswijze ingediend op 7 juni 2022.

Zienswijze

Wij hebben over de concept-NRD en het participatieplan de volgende opmerkingen:

- Het concept is opgesteld in opdracht van Prowind B.V. (“Prowind”). Wij hopen dat niet de grondposities van Prowind B.V. (of een opvolgend ontwikkelaar) het alternatievenonderzoek bepaalt of beïnvloedt. Alle opties dienen – ook gelet op het Verdrag van Aarhus – in dit stadium nog open te zijn. In het milieueffectrapport en de verdere besluitvorming zult u daar expliciet aandacht aan moeten besteden.
- Als uw provincie ten behoeve van het windpark gronden uitgeeft of anderszins privaatrechtelijk toestemming verleent, zult u moeten voldoen aan de eisen van het

inmiddels bekende Didam-arrest van de Hoge Raad

(<https://uitspraken.rechtspraak.nl/inziendocument?id=ECLI:NL:HR:2021:1778>).

- Een medewerker van Prowind, de heer A. (Antoon) Kanis, is tevens lid van provinciale staten van Gelderland. Zie <https://www.prowind.com/nl/ons-daadkrachtige-team> en <https://gelderland.parlaeus.nl/user/councilperiod/action=view/cp=4/cpm=159>. U zult in de verdere besluitvorming moeten waken voor vooringenomenheid (artikel 2:4 van de Algemene wet bestuursrecht).
- Volgens de concept-NRD, p. 10, geldt in het zoekgebied het Verbodsgebied Windenergie niet meer. In het zoekgebied gelden echter op grond van uw provinciale Omgevingsvisie en Omgevingsverordening verschillende andere aanduidingen. Volgens § 2.3.2 zou het gebied niet langer als weidevogelgebied zijn aangewezen. Er wordt gewezen op een onduidelijke figuur 2.1, die bovendien niet lijkt te stroken met wat nu nog op ruimtelijkeplannen.nl bij uw provinciale Omgevingsvisie (NL.IMRO.9925.SVOmgvisieGG-vst1) is te vinden, maar mogelijk is die versie nog niet bijgewerkt. Hoe dan ook, in de concept-NRD, § 4.3.5, p. 37, Groene ontwikkelingszones, moeten de hier relevante kernkwaliteiten van de Groene Ontwikkelingszone veel duidelijker beschreven worden en moet beschreven worden hoe onderzocht zal worden of aan die kwaliteiten voldaan kan worden.
- U wilt komen tot een locatiespecifieke normstelling (concept-NRD, p. 31). Wij menen dat u de besluitvorming over de nieuwe landelijke windturbinebepalingen dient af te wachten. Als u locatiespecifieke normen stelt, kan dat leiden tot willekeur en rechtsongelijkheid. Bovendien is het de vraag of u zult uitgaan van de meest recente wetenschappelijk aanvaarde inzichten, bijvoorbeeld op het gebied van geluid, slagschaduw en gezondheid. Aantoonbaar moet zijn dat er geen schade wordt veroorzaakt door slagschaduw en geluid bij omwonenden. Beide aspecten zijn van invloed zijn op de gezondheid van mens en dier. Er moet worden onderbouwd dat de maximale geluidsnorm zoals deze geldt voor het buitengebied in de nacht van 35 dB(A) niet overschreden wordt door de komst van de windmolens. U moet een en ander inzichtelijk maken voor de omliggende functies wonen, recreatie, sport, strand, kinderdagverblijven en scholen binnen de invloedssfeer van de windmolens. Slagschaduw die ontstaat uit de windmolens dient te worden weggenomen door het toepassen van voorzieningen aan de windmolens.
- Het welbevinden van de mens en niet uitsluitend economische belangen moeten in uw afwegingen doorslaggevend zijn.
- Aantoonbaar moet zijn dat er geen schade wordt aangericht aan de landschappelijke en cultuurhistorische waarden.
- Bewoners dienen geen invloed kwijt te raken op de door hen gewenste invulling van hun leefomgeving. De gevolgen van het windmolenpark voor de omgeving dienen daarom volledig inzichtelijk gemaakt te worden bij de individuele omwonenden voordat het plan kan worden vastgesteld.
- U moet aantonen dat deze ontwikkeling daadwerkelijk bijdraagt aan duurzaamheid en milieuwinst voor zowel nu alsook de lange termijn. Hierin dienen alle componenten vanaf ontwerp, bouw en afbraak meegenomen te zijn.
- De winst uit de aanleg van dit windmolenpark moet inzichtelijk zijn. Schade die ontstaat bij omwonenden, dient volledig te worden gecompenseerd. U dient een ruimhartige financiële

participatie of compensatie af te dwingen en niet te volstaan met verwijzing naar de wettelijke planschaderegelingen. Het kan niet zo zijn dat omwonenden het nadeel ondervinden en de exploitant er met de winst vandoor gaat. Het participatieplan, p. 6, vermeldt ten onrechte dat dat plan niet gaat over financiële participatie. Uw streven is blijkbaar 50% lokaal eigendom, maar wij zien nergens beschreven hoe u dat gaat afdwingen.

- Er zal aantoonbaar geen schade aan het omliggende Natura 2000-gebied en de daar levende flora en fauna toegebracht mogen worden. Denk hierbij onder andere aan de wespandief, de Kievit, de grutto en de scholekster.
- De komst van deze windmolens mag in de directe omgeving niet leiden tot bouw- en ontwikkelingsbeperkingen. Indien dit niet voorkomen kan worden, dient ook de daaruit voortvloeiende schade voor vergoeding in aanmerking te komen.
- Zowel de gemeente Putten als de gemeente Ermelo hebben beleidsdocumenten opgesteld. U moet duidelijk maken in hoeverre de komst van de windmolens in overeenstemming is met de door de gemeentebesturen vastgestelde beleidsdocumenten. Los van uw eventuele wettelijke bevoegdheden (bijvoorbeeld op grond van de Elektriciteitswet 1998, concept-NRD, § 1.4.2) zou u de gemeentelijke democratie hoog in het vaandel moeten houden en geen zaken moeten doordrukken.
- Wij missen een steekhoudende argumentatie voor het zoekgebied. Wij missen ook het onderzoek dat hieraan ten grondslag ligt.
- De hoogte en de aantallen windmolens zijn de afgelopen jaren toegenomen. De gevolgen van windturbines op de omgeving nemen dus toe. De voorwaarden die u in de concept-NRD, § 3.4.2, p. 24-25, aan de locatieafwegingen stelt, leiden ertoe dat een goed locatieonderzoek of onderzoek naar alternatieven niet mogelijk is en dat u alleen grote windturbines in ogenschouw wilt nemen.
- Wij zien graag aangetoond dat de opgewekte energie daadwerkelijk benut wordt in Ermelo en Putten zodat er geen windmolens geplaatst worden voor energie die in andere gemeenten wordt benut.
- Ad 1.1 Achtergrond project

De Buurtvereniging Horst&Telgt heeft inmiddels expliciet laten weten geen initiatiefnemer te zijn voor het Windpark Horst&Telgt. Ook de omwonenden in Horst en Telgt zijn geen initiatiefnemer.

- Ad 4.3.4 Windturbines en gezondheid

Verwezen wordt hier naar een rapport *Health effects related to wind turbine sound: an update (RIVM report 2020-0150)* waarin door het RIVM wetenschappelijke studies worden samengevat, en waaruit geen significante relatie tussen gezondheid en windturbinegeluid naar voren komt.

Zie: <https://www.rivm.nl/bibliotheek/rapporten/2020-0150.pdf>

Op dit rapport is door enkele wetenschappers kritiek geleverd, onder andere omdat het RIVM in dit rapport zonder de belangenverstremming specifiek te benoemen verwijst naar bronnen met een conflict of interest. Dit betreft bijvoorbeeld onderzoeken die gefinancierd zijn door de nationale overheden of door de windindustrie, of die uitgevoerd zijn door wetenschappers die banden hebben met de windindustrie.

Zie het rapport van Dr. Joris J. van Hoof, Twente Universiteit:

Zie: <https://www.windwiki.nl/wp-content/uploads/2021/10/2021-Factsheet-UTwente-Windturbines-van-Hoof.pdf>

En het rapport van epidemioloog Dick Bijl:

Zie: <https://www.windwiki.nl/wp-content/uploads/2021/11/Gezondheidseffecten-van-windturbinegeluid-D.-Bijl-2021.pdf>

“Nationale overheden en ook de WHO hebben zich verplicht hun energievoorziening minder te baseren op fossiele brandstoffen en meer op natuurlijke energiebronnen, zoals wind- en waterkracht. Veel artikelen beginnen dan ook met deze constatering. Veel onderzoek is gesponsord door nationale overheden en soms zelfs door direct belanghebbenden, zoals windturbinefabrikanten, en de aanbevelingen en conclusies van onderzoeken lijken vooral de sponsor gerust te willen stellen en al dan niet gevraagd adviezen te geven over de wijze van omgang met windturbinecritici en annoyance.”

Het RIVM ontkent in een reactie op deze kritiek de belangenverstremming niet, maar is van mening dat dit de betrouwbaarheid van onderzoeksresultaten niet in de weg hoeft te staan.

Zie: <https://www.rivm.nl/sites/default/files/2021-11/Reactie-RIVM-op-het-evaluatierapport-van-Bijl-03-11-2021.pdf>

“Belangenverstremming: Het RIVM is het oneens met de in het algemeen gewekte suggestie dat onderzoek dat is gefinancierd door de overheid of de markt ten principale onbetrouwbaar is.”

Om in de MER voor Windpark Horst & Telgt een objectief beeld te kunnen krijgen over de gezondheidseffecten van windmolens is het raadplegen van onafhankelijke bronnen, naast de onderzoeken van het RIVM, essentieel. Wij verzoeken u de gebruikte bronnen in de MER voor Windpark Horst & Telgt zorgvuldig te kiezen en deze expliciet te verantwoorden.

Ad 4.3.10 Externe veiligheid

“ Het MER beschrijft hoe de veiligheid van omwonenden, verkeersdeelnemers en van personen in de onmiddellijke omgeving gewaarborgd is of kan worden.” (Pag. 38)

- Wat betreft het effect van windturbines gepland voor het gebied Horst-Telgt dicht langs de A28 verwijzen wij in dit verband naar het volgende citaat uit een onderzoekdocument van Rijkswaterstaat, Ministerie van Infrastructuur en Milieu, met de titel “Veilig over Rijkswegen 2015, Deel C: Detailanalyses Oost-Nederland” : De A28 ter plekke :

“Op de HRR zijn 9 aansluitingen en 7 verzorgingsplaatsen en op de HRL 9 aansluitingen en 6 verzorgingsplaatsen aanwezig. Op een traject met een lengte van circa 47 kilometer betekent dit gemiddeld elke 3 kilometer een aansluiting of verzorgingsplaats. Dit vraagt aan de weggebruiker vrijwel continu om een zekere aanpassingsvermogen en oplettendheid. Dit verhoogt de taakbelasting.

Hieruit moet worden geconcludeerd dat het plaatsen van enorme windturbines op dit traject langs de A28 veiligheidsrisico's voor de weggebruiker met zich meebrengt door een nog verder verhoogde belasting van aanpassingsvermogen en taakbelasting .

Zie:

https://puc.overheid.nl/PUC/Handlers/DownloadDocument.ashx?identificer=PUC_152203_31&versienummer=1 (pag 15 van 25)

Dit dient in de MER voor Windpark Horst & Telgt grondig onderzocht te worden door een ter zake deskundige en onafhankelijke instantie.

Ad 4.5 Leemten in kennis en informatie

Aandachtpunten die niet of slechts heel summier genoemd worden in deze NRD MER, en daarom nadrukkelijke toegevoegd zouden moeten worden als relevante onderwerpen van onderzoek in de MER voor Windpark Horst & Telgt zijn o.a.:

- Milieuschade en mensenrechtenschending bij de winning van grondstoffen voor windmolens dient in de MER voor Windpark Horst & Telgt grondig onderzocht te worden door een ter zake deskundige en onafhankelijke instantie. Zie:
 - <https://www.somo.nl/nl/grondstoffen-windmolens-moeten-duurzamer/#:~:text=De%20winning%20van%20grondstoffen%20voor,grondstoffen%20voor%20windturbines%20vandaan%20komen.>
 - https://www.somo.nl/nl/wp-content/uploads/sites/2/2018/01/Final-ActionAid_Report-Human-Rights-in-Wind-Turbine-Supply-Chains.pdf
 - https://eitrawmaterials.eu/wp-content/uploads/2020/04/rms_for_wind_and_solar_published_v2.pdf
- Milieu belasting van de productie en plaatsing van windmolens dient in de MER voor Windpark Horst & Telgt grondig onderzocht te worden door een ter zake deskundige en onafhankelijke instantie.
- Milieu belasting van de verwijdering, afvoer, afbraak en, voor zover mogelijk, recycling van windmolens dient in de MER voor Windpark Horst & Telgt grondig onderzocht te worden door een ter zake deskundige en onafhankelijke instantie. Zie:
 - <https://www.bloomberg.com/news/features/2020-02-05/wind-turbine-blades-can-t-be-recycled-so-they-re-piling-up-in-landfills>
 - <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S136403212101114X>
- Milieu belasting van de slijtage van de epoxyharsen windmolens dient in de MER voor Windpark Horst & Telgt grondig onderzocht te worden door een ter zake deskundige en onafhankelijke instantie.
Bisfenol A en micro- en nanoplastics komen door slijtage van wiekenmateriaal in het milieu, tot wel 60 kg per rotorblad per jaar, de invloed hiervan op de bodem, de lucht, het water dient in de MER grondig onderzocht te worden door een ter zake deskundige en onafhankelijke instantie. Speciale aandachtspunten hierbij zijn de gezondheid van omwonenden, en de kinderen die het nabijgelegen kinderdagverblijf en basisschool bezoeken, en het Nuldernauw met omringende gebied, behorend tot Natura 2000 gebied en tevens van essentieel belang voor de recreatie, die volgens reeds in bestemmingsplannen vastgestelde plannen zeer grootschalig zal gaan worden.

Zie:

- <https://www.windwiki.nl/milieuartsen-toxicologen/>
- <https://www.windwiki.nl/wp-content/uploads/2022/02/Windwiki-overzicht-gezondheidsonderzoek.pdf>
- [1 \(ez-catalog.nl\)](https://ez-catalog.nl) : Bisfenol A is een zeer toxische stof die niet in riolering/water/grondwater mag komen!

- De invloed op de omgeving en de gezondheid van omwonenden van het vrijkomen van zwavelhexafluoride SF₆ uit de windmolens dient in de MER voor Windpark Horst & Telgt grondig onderzocht te worden door een ter zake deskundige en onafhankelijke instantie. Zie:

- <https://www.ewmagazine.nl/nederland/achtergrond/2019/12/725701-725701/>

- De invloed van de wake en turbulenties rondom de windmolens op de verspreiding van luchtvervuiling, vrijgekomen wiekenmateriaal en fijnstof van de snelweg dient in de MER voor Windpark Horst & Telgt grondig onderzocht te worden door een ter zake deskundige en onafhankelijke instantie. Zie:

- <https://www.windwiki.nl/wp-content/uploads/2022/02/Windwiki-overzicht-gezondheidsonderzoek.pdf>

- De invloed van laagfrequent en infrasoone geluid op de ontwikkeling van hart- en vaatziekten dient in de MER voor Windpark Horst & Telgt grondig onderzocht te worden door een ter zake deskundige en onafhankelijke instantie. Zie:

- <https://www.windwiki.nl/wp-content/uploads/2022/02/Windwiki-overzicht-gezondheidsonderzoek.pdf>

- De gevolgen van omgevingslawaai voor de ontwikkeling en gezondheid van kinderen en volwassenen dient in de MER voor Windpark Horst & Telgt grondig onderzocht te worden door een ter zake deskundige en onafhankelijke instantie. Dit vraagt extra aandacht onder andere vanwege een kinderdagverblijf en een basisschool die gevestigd zijn op (zeer) korte afstand van de geplande windmolens in Windpark Horst & Telgt. Zie:

- <https://www.windwiki.nl/wp-content/uploads/2022/02/Windwiki-overzicht-gezondheidsonderzoek.pdf>

- De gevolgen van de overige milieu belastende gevolgen van windturbines, bijvoorbeeld het vrijkomen en neerslaan van wiekenmateriaal door slijtage, voor de ontwikkeling en gezondheid zowel kinderen en volwassenen.

Dit dient in de MER voor Windpark Horst & Telgt grondig onderzocht te worden, en vraagt extra aandacht onder andere vanwege een kinderdagverblijf en een basisschool die gevestigd zijn op (zeer) korte afstand van de geplande windmolens in Windpark Horst & Telgt. Zie:

- <https://www.windwiki.nl/wp-content/uploads/2022/02/Windwiki-overzicht-gezondheidsonderzoek.pdf>

- De gevolgen van cumulatie van geluid en van andere milieufactoren met negatieve gezondheidsgevolgen samen met windturbines dienen in de MER voor Windpark Horst & Telgt grondig onderzocht te worden door een ter zake deskundige en onafhankelijke instantie. Dit is extra relevant vanwege de aanwezigheid van de snelweg A28 die in het gebied rond het geplande Windpark Horst&Telgt leidt tot veel geluidsoverlast en een aanzienlijke belasting door fijnstof etc. De versterking van geluidsoverlast en milieubelasting van de snelweg ten gevolge van de geplande windmolens dient onderwerp van zorgvuldig en gefundeerd voorafgaand onderzoek te zijn, dit dient dus in de MER voor Windpark Horst & Telgt grondig onderzocht te worden door een ter zake deskundige en onafhankelijke instantie.

“Idealiter zou een woning die al onder invloed staat van andere negatieve gezondheids effecten, worden ontzien waar het toevoeging van windturbine -annoyance, -lawaai, - lichtflikkeringen, en -slagschaduw betreft. Mogelijk komen hier nog bij de verspreiding van wikenmateriaal (zie het betreffende onderzoeksvoorstel) en verspreiding van fijnstof en de versterking van het geluid van eventuele snelwegen door de turbulentie van de wake achter de turbines.”

Zie:

- <https://www.windwiki.nl/wp-content/uploads/2022/02/Windwiki-overzicht-gezondheidsonderzoek.pdf>

- De invloed van Windpark Horst & Telgt op de natuur en alle flora en fauna, waaronder beschermde vogelsoorten zoals de wespandief, de kievit, de grutto en de scholekster, dient in de MER voor Windpark Horst & Telgt zorgvuldig onderzocht te worden door een ter zake deskundige en onafhankelijke instantie. Hierbij moet nadrukkelijk ook aandacht besteed worden aan de invloed van windmolens op insecten. Recent is uit Duits onderzoek gebleken dat de bouw van windmolens in de afgelopen twee decennia mede oorzaak is van de decimering van het aantal insecten, hetgeen een zeer zorgwekkende ontwikkeling is. Zie [Duits onderzoek: Windmolens medeschuldig aan massale insectensterfte | Akkerwijzer.nl - Nieuws en kennis voor de akkerbouwers](#)
- Tot slot is het van het allergrootste belang in de MER voor Windpark Horst & Telgt een door zorgvuldig en onafhankelijk onderzoek onderbouwd antwoord te geven op alle vragen die Windwiki stelt in_Zienswijze van Windwiki op de ‘Notitie Reikwijdte en Detailniveau voor het planMER Windturbinebepalingen Leefomgeving’

Zie:

- <https://www.windwiki.nl/wp-content/uploads/2022/02/Windwiki-overzicht-gezondheidsonderzoek.pdf>

“De omgekeerde bewijslast omgekeerd...

Binnen de geneeskunde en milieukunde is het verplicht om vóóraf wetenschappelijk onderzoek te doen naar de veiligheid van interventies, medicatie of b.v. bestrijdingsmiddelen. De producent of medicus initieert zelf onderzoek om de veiligheid aan te tonen. Pas daarna kan een middel of interventie worden toegepast. Bij een grootschalige en potentieel schadelijke ‘interventie’ als de

bouw van industriële windturbines in de nabijheid van omwonenden is hiervan geen sprake geweest. Er heeft daardoor een omdraaiing van bewijslast plaatsgevonden: de omwonende/ kritische wetenschapper moet aantonen dat turbines schadelijke gezondheidsgevolgen hebben, in plaats van dat de windindustrie vooraf heeft aangetoond dat de Nederlandse norm voldoende 'veilig' is voor omwonenden. Zo zijn er een groot aantal onbeantwoorde vragen:

- Is voldoende aangetoond dat kinderen jonger dan 18 jaar oud geen gezondheid en ontwikkeling schade ondervinden van het wonen in de nabijheid van windturbines.*
- Is aannemelijk gemaakt of uitgesloten dat windturbine geluid een vergelijkbaar effect heeft op de gezondheid en de ontwikkeling van kinderen als andere geluid producerende bronnen in de nabijheid van kinderen < 18 jaar.*
- Is voldoende bekend hoeveel kinderen jonger dan 18 jaar en kwetsbare ouderen in de nabijheid wonen van windturbines in Nederland. Is voldoende bekend of hier gezondheid schade is opgetreden ten opzichte van kinderen en kwetsbare ouderen die niet worden blootgesteld aan windturbine geluid;*
- Windturbine geluid veroorzaakt hinder. Is voldoende bekend wat de effecten van deze hinder zijn op de ontwikkeling en leerprestaties (zoals begrijpend lezen, geheugen en andere cognitieve functies) van kinderen die deze hinder ervaren;*
- Is er een inventarisatie gedaan waarbij kinderen die blootgesteld zijn aan windturbinegeluid presteren, ontwikkelen en gedijen ten opzichte van kinderen die hieraan niet zijn blootgesteld.*
- Is voldoende bekend hoe windturbines andere milieuvervuilende factoren beïnvloeden. Hierbij moet worden gekeken naar fijnstof dispersie in de wake van de turbines in de buurt van wegen.*
- Het aantonen van een causale relatie tussen een noxe (windturbinegeluid) en de effecten op de gezondheid van mensen die aan deze noxe zijn blootgesteld is een epidemiologische zware opgave. Het kostte meer dan 50 jaar onderzoek om de relatie roken en longkanker vast te stellen. Met de 9 criteria van Bradford Hill is deze relatie voldoende aannemelijk gemaakt. Wordt de uitkomst dat deze criteria ook gelden voor windturbinegeluid en gezondheidsschade al meegewogen in het beleid.*
- De causale relatie tussen roken en gezondheid schade is door de markt lang genegeerd en vanwege belangenverstrengeling gemanipuleerd. Is voldoende onderzocht of dergelijke inmenging uitgesloten is bij de uitkomsten van onderzoek van de risico's op de gezondheid van windturbines op omwonenden.*
- Er zijn vele wetenschappelijk studies die de invloed van omgevingslawaai aantonen op fertiliteit, conceptie, zwangerschap, geboortegewicht en andere factoren die met de voortplanting te maken hebben. Is er voldoende bewijs geleverd dat windturbinegeluid geen negatieve effecten op deze processen veroorzaakt.*
- Is er voldoende onderzoek gedaan om met zekerheid uit te sluiten dat er geen fysiologische veranderingen of pathologische processen plaatsvinden bij blootstelling aan windturbinegeluid.*
- Is er voldoende onderzoek gedaan om een mogelijke dosis-effect relatie vast te stellen van windturbine geluid op verschillende orgaansystemen.*
- Is er voldoende onderzoek gedaan naar de stress effecten van windturbines en windturbine geluid op omwonenden. Is er voldoende inzicht in de stressreactie en het gevolg hiervan op gezondheid en functioneren van omwonenden.*

- *Is er voldoende onderzoek gedaan om vast te stellen wat het psychologische effect op mensen is bij blootstelling aan windturbine geluid*
- *Is er voldoende onderzoek gedaan om vast te stellen of windturbine geluid leidt tot slaapverstoring in de ruimste zin des woord.*
- *Is voldoende onderzoek gedaan om te objectiveren hoe de zorgvraag van omwonenden van windturbines afwijkt van de standaard zorgconsumptie in de Nederlandse populatie.*
- *Is te objectiveren hoe het functioneren van omwonenden van windturbines is veranderd na de plaatsing van de turbines. Is voldoende onderzoek gedaan om dit effect te kwantificeren.*
- *Er zijn aanwijzingen dat onhoorbaar geluid zoals dit geproduceerd wordt door windturbines fysiologische en pathologische effecten kunnen hebben op het functioneren van de hersenen. Worden deze hypothesen meegenomen in de risicoanalyses bij het plaatsen van windturbines in de omgeving van mensen.*
- *Omgevingsgeluid heeft een negatief effect op de uitkomst van zwangerschappen. Is voldoende onderzocht dat dit niet voor windturbinegeluid zou gelden.*
- *Is er voldoende onderzoek gedaan naar de pathofysiologie bij infrageluid afkomstig van IWT's op het functioneren van de hersenen en de effecten op de kwaliteit van leven en het functioneren van omwonenden.*
- *Is voldoende bekend wat het geluid spectrum van hoorbaar, en niet hoorbaar geluid is gedurende dag en nacht in wisselende omstandigheden zodat de blootstelling van een individu binnen de veronderstelde veilige kaders kan worden gegarandeerd.*
- *Is bekend hoe windturbines de fijnstof verdeling in hun omgeving beïnvloeden en is er bekend hoe hiervan de risico's veranderen op de omwonenden en het milieu.*
- *Er wordt veel onderzoek gedaan naar het verlies van het epoxy materiaal van de wieken. Is voldoende onderzocht waar dit materiaal neerslaat en wat de gevolgen zijn voor het (aquatisch) milieu. Komt er ruim 25.000 mg bisfenol A vrij per turbine per jaar, zoals berekeningen aantonen.*
- *Hoe verhoudt de plaatsing van steeds grotere turbines zich tot de bevolkingsdichtheid van Nederland.*
- *Is er misschien prioriteit gegeven aan de transitiedoelen in plaats van aan welzijn en gezondheid van omwonenden. 19*
- *Is het bestaande onderzoek wel geldig voor de huidige generatie turbines van 270 meter hoogte.*
- *Is de Lden inderdaad niet geschikt voor de normering van windturbine geluid, zoals de WHO stelt.*
- *Klopt het dat het dB(A) filter geen recht doet aan de meting van het aandeel laagfrequent geluid.*
- *Wat is de waarheid ten aanzien van de toename van het aandeel infrason en laagfrequent geluid bij grotere, stillere turbines.*
- *Zou Nederland niet ook voor een 'vangnet' moeten kiezen van een tweede norm van maximaal 20 dB binnen de woning, zoals de Denen sinds 2011 hanteren.*

De beantwoording van deze vragen is noodzakelijk, voordat verdere uitrol van turbines zou mogen plaatsvinden. Hier moet het voorzorgbeginsel worden toegepast. In feite is men bezig met een

risicovol experiment zonder meting van de beginsituaties, zonder controles op effecten op mens en milieu tijdens de exploitatiefase en zonder zicht op lange termijn gevolgen.”

Wij verzoeken u dringend met het bovenstaande bij het opstellen van het milieueffectrapport en in de verdere besluitvorming rekening te houden.

Wij verzoeken u ons op de hoogte te houden.

Met vriendelijke groet,

Ermelo, 28 juni 2022

J.M.Reeskamp, arts

A.M.Reeskamp-Blok, arts

Horloseweg 69

3853MJ Ermelo

-